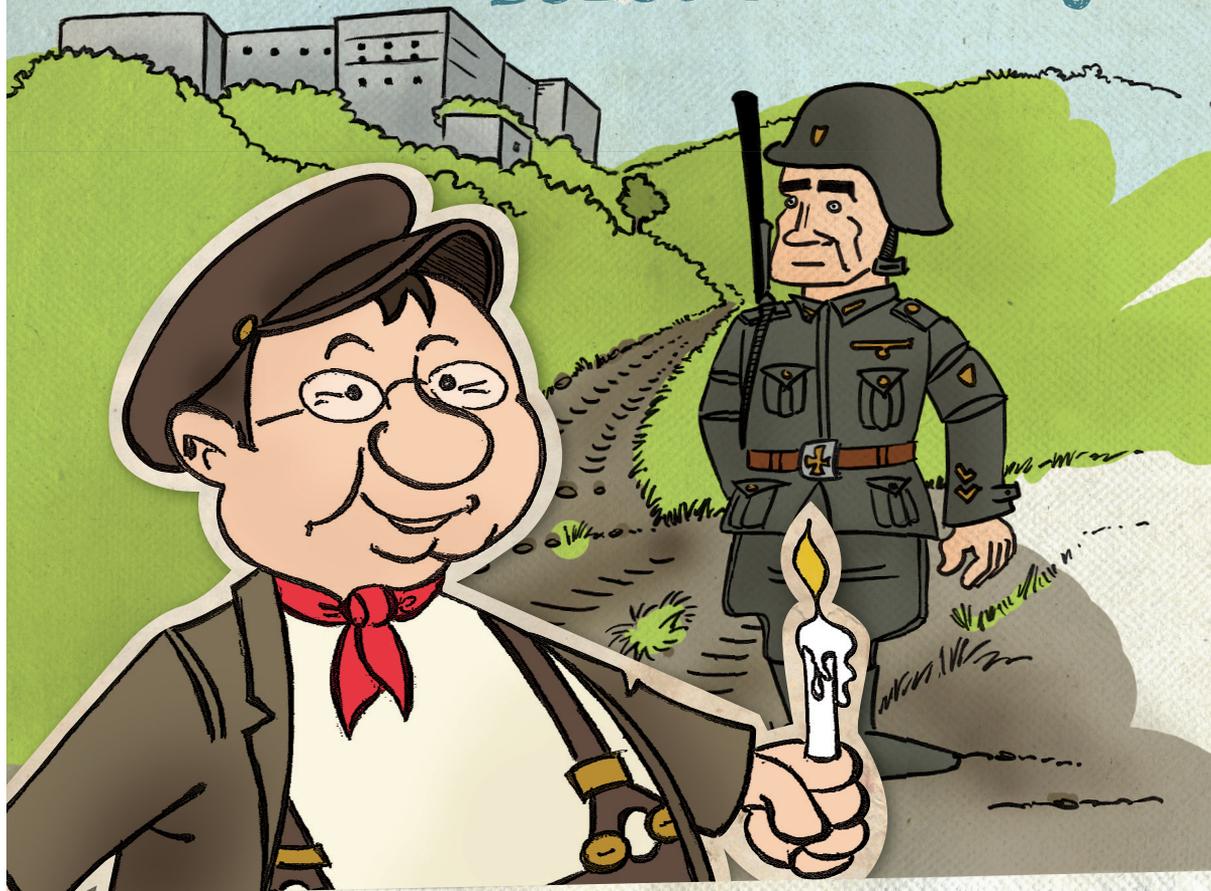

In de voetstappen
van Toine Culot (Arthur Masson) in het

FORT VAN HUY

Bezoekersboekje

www.huy.be

fort & gedenkteken

Musea van Huy

huy
plus
belle la ville

TOINE CULOT

Burgemeester van Trignolles

"Toine is zeer dik. Voor hem moest een zeer wijde broek gemaakt worden met een riem die bijna tot aan zijn oksels reikte want zijn buik ging met een gewone broek altijd overhangen [...]".

In 1942 wordt Toine samen met twee lotgenoten gearresteerd: pastoor Haute-cœur en Héribert Corps-gras.

Héribert
Corps-
gras

Pastoor
Haute-
Cœur

Neem je
potlood!

*Teken Toine en baseer je op de
hierboven gegeven beschrijving.*

De teksten zijn een uittreksel uit:

- ✓ Masson A., *Toine Culot, obèse ardennais*, Gembloux, uitg. Duculot, 1990, p. 188.
- ✓ Masson A., *Toine dans la tourmente*, vol. 2, boekhandel Vanderlinden, Brussel, z.d.

TOINE komt aan in Huy

"Nu volgen onze mensen de Maas... Waar gaan ze naartoe? [...] Namur! Het is zeker naar daar dat ze worden gebracht [...]. Het blijkt dat we zijn aangekomen. De vrachtwagen stopt zojuist tussen de Maas en het Fort van Huy [...] Toine, heft het hoofd op en omhult met een lange blik de enorme blok van het Fort bovenop de zwarte rots [...]"

Geografische situatie

Tussen Namur en Liège beschrijft de Maas ter hoogte van Huy een scherpe bocht en in het hartje van de stad ontvangt ze het water van de Hoyoux. Boven de samenvloeiing steekt een rotsachtige punt uit. Het is een opmerkelijke site voor de verdediging van de stad waarop nu het Fort en het gedenkteken van de Tweede Wereldoorlog staan.

Hier zijn drie luchtfoto's van Maassteden, één enkele stelt Huy voor. Welke? Duid met een kruisje aan.

TOINE kent de geschiedenis

HISTORISCHE CONTEXT

Le Tchestia

Het oude kasteel, le Tchestia genoemd, wordt vanaf 890 vermeld in een officieel document. In 985 wordt Huy aan Liège geannexeerd. Vanaf die periode blijkt het kasteel van Huy zeer belangrijk vermits het de controle op de binnenvaart toestaat net als op de verkeerswegen die de stad doorkruisen. In de loop der eeuwen wordt de Tchestia meerdere keren vergroot en heringericht. In het begin van de 16de eeuw restaureert Erard van der Marck de vesting en laat een diepe put graven.

Tijdens de ganse moderne tijden was het algemeen bekend dat "degene die Huy in handen had ook de Maas bezat". Dit gaf aan de stad de determinerende rol die ze speelde in de 17de eeuw tijdens de oorlogen van Lodewijk XIV. In 1717 beslist het Barrière Verdrag over de afbraak van de vesting. Gedurende één eeuw staat er op de rots noch kasteel noch fort.

Duid aan op de tijdslijn...

Oudheid

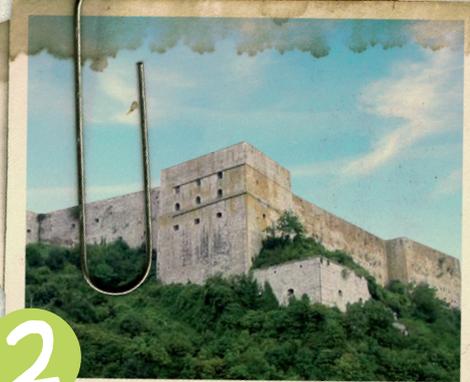
Middeleeuwen

—|— = 1 eeuw

wist je dat?

Huy in de middeleeuwen een strategische plaats was.

2

Het Fort

De eerste steen van het huidige militaire gebouw werd op 6 april 1818 gelegd. De bouw duurde vijf jaar. Het Fort heeft de vorm van een vierhoek met ongelijkbenige zijden. Deze vesting domineert de stad en de Maas over een zijde van 148m die voorzien is van een vijftigtal vuurmonden. Alle buitenmuren vertonen schietgaten. Op de vier hoeken staan uitspringende bolwerken¹ onderling verbonden door rechte muren die 17m hoog zijn.

Van mei 1940 tot 5 september 1944 vormen de Duitsers het Fort om in een interneringskamp. Meer dan 7 000 gevangenen van meerdere nationaliteiten werden er in opgesloten. Sinds 1973 is het Fort eigendom van de Stad Huy. Nu is het een Gedenkteken van de Tweede Wereldoorlog geworden.

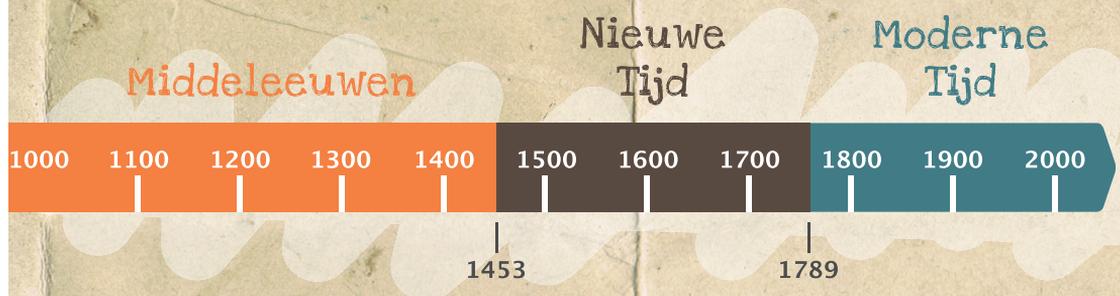

Vraag

Tijdens je bezoek zal je de put zien
Hoe diep is hij?

.....

- 1. De annexatie van Huy aan Liège / 2. De delving van de put
- 3. De afbraak van de "Tchestia" / 4. De bouw van het Fort
- 5. De aankomst van Toine Culot (Arthur Masson) in het Fort van Huy

¹ Bolwerk : uitbouw in een verdedigingsmuur.

Adhémar Pestiaux heeft de plaats van Toine als burgemeester ingenomen en hij "schrijft naar de Gouverneur generaal [...] die de bijzondere opdracht van de Führer had gekregen om de rust te handhaven in de gebieden die onderworpen waren aan de gelaarsde rechtsgebieden. Adhémar [...] bewees hem dat Trignolles het drukste gat van het rijk

was, dat het meeste onrust stookte, dat het minst ontvankelijk was voor de zinvolle nazi-concepties. Er moesten maatregelen getroffen worden [...] [...]". En [...] "Op een mooie dag eind november [1942], rond zes uur 's morgens, terwijl het ganse dorp nog sliep, stopte een Duitse vrachtwagen in de nevelige en kille duisternis, voor het huis van Toine".

Vragen

Vink het goede antwoord aan.

Pestiaux staat aan de kant van:

- De Duitsers
- De Belgen

Staaft je antwoord:

.....
.....
.....

Waarom schrijft de nieuwe burgemeester naar de Duitse gouverneur ?

- Om de geestesinstelling van de dorpelingen te verklappen.
- Om hem te vertellen dat het dorp zeer kalm is.
- Om straffen te vragen.

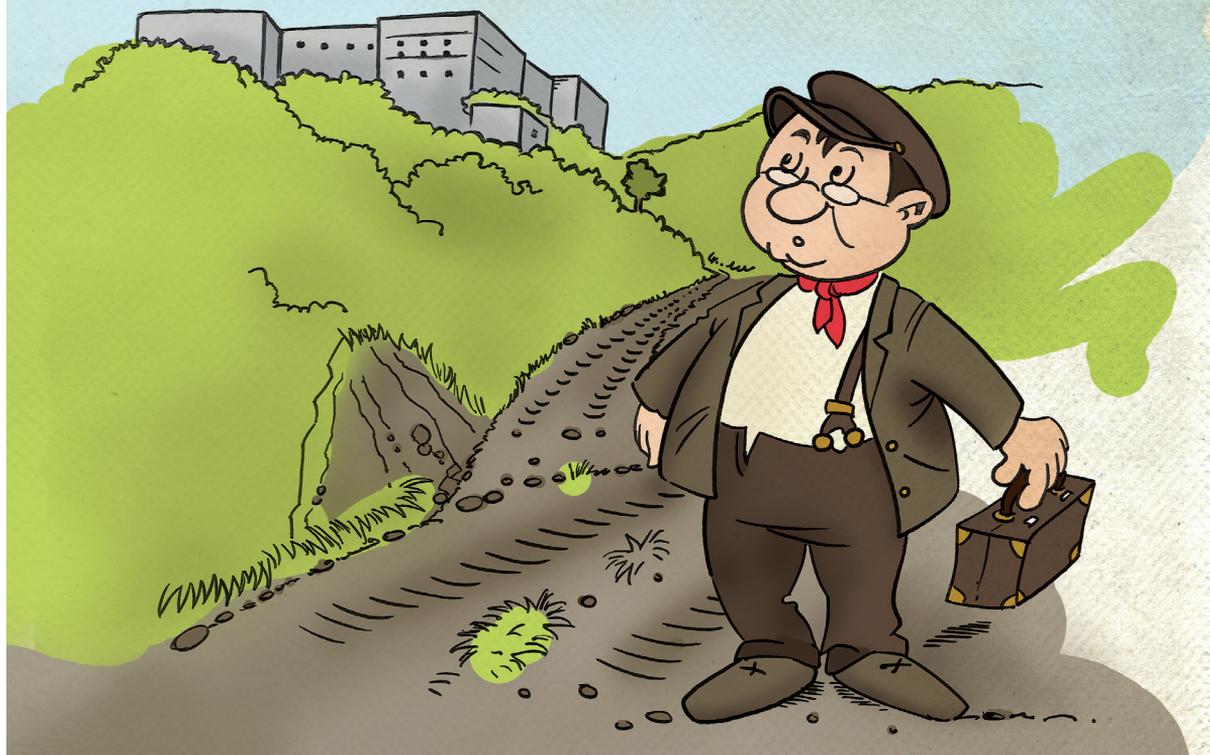
TOINE wordt gearresteerd

Weet je wie de Führer is?

TOINE komt aan in het Fort

"En ze beklommen langzaam, voorovergebogen en hijgend de steile toegangshelling [...] een enorme deur sloot de toegang tot het Fort af. Achter een loket stond een Duitser op wacht met een pistoolmitrailleur en een telefoon bij de hand. Er werd onderhandeld, papieren moesten getoond worden en er werd getelefoneerd alsof het om een gunst ging.

Het hek ging uiteindelijk met een machinegeluid open en weer toe. Een gang, een rond binnenplein, nog een hek en dan een soort tunnel [...] Een laatste hek net zo hoog als een poort van een kathedraal dat een cipier¹ met een enorme sleutel opent [...]. Massieve muren die een vierkant vormen, smalle vensters, allemaal dezelfde in eindeloze rijen opgesteld, een betonnen trap van dertig of veertig treden hoog die naar een hoger gelegen binnenplein leidt".

¹ Cipier: een gevangenisbewaker.

Plan van het Fort

Teken op het plan de weg die Toine en zijn metgezellen hebben afgelegd. Maak gebruik van de beschrijving die Toine geeft.

Een vraag? Twijfel niet en vraag hulp!

De registratie

"De formaliteiten voor de registratie duurden niet lang. Een Duitser, met een hoofd als een neurasthenische chimpansee¹, controleerde de valiezen, nam de identiteitskaarten af [...]".

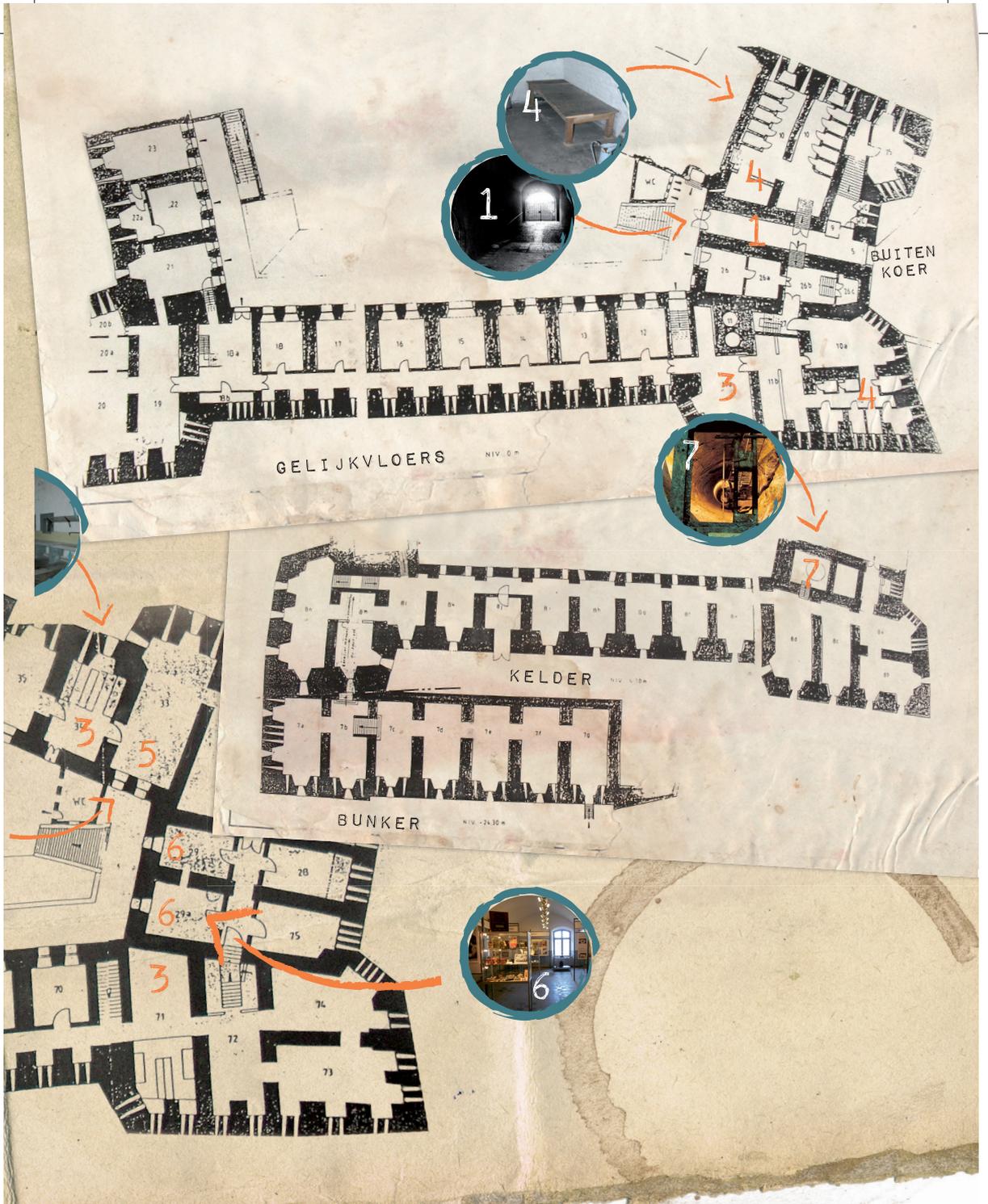

Verboden!

In deze zaal is het binnenhuisreglement van het Fort aangeplakt. Noteer drie dingen die voor de gevangenen verboden zijn.

- 1
- 2
- 3

¹ Neurasthenie: overspannenheid.

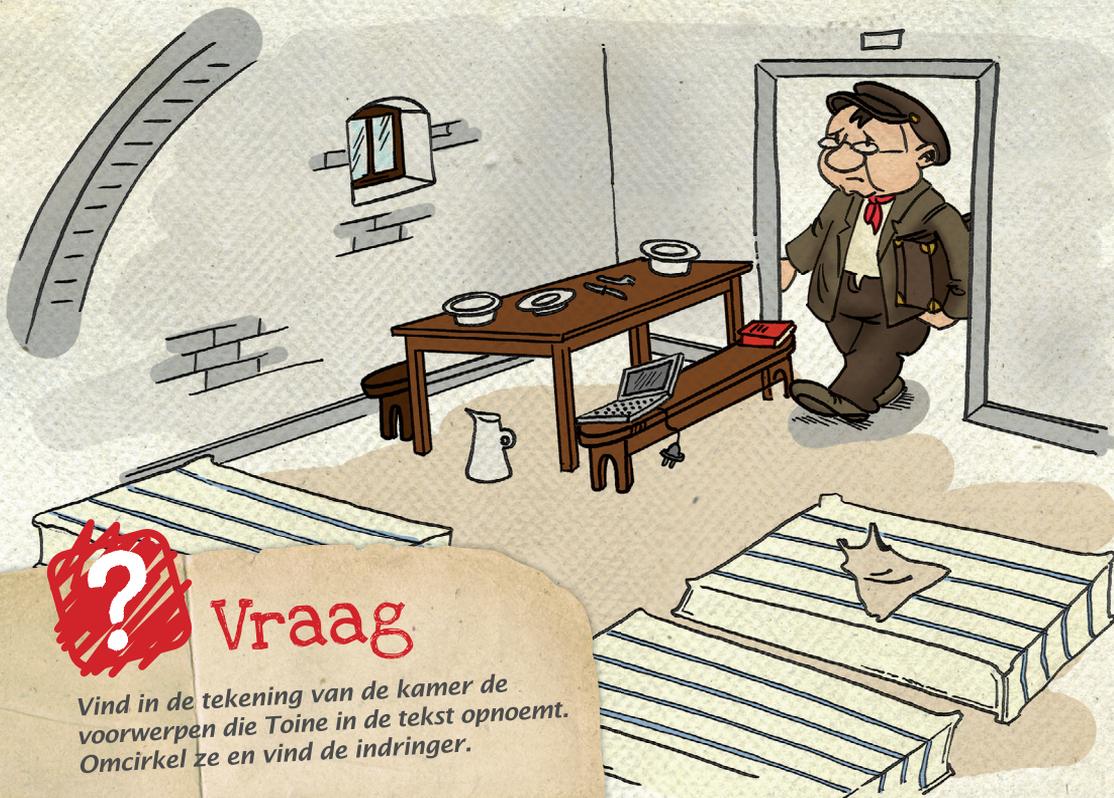

dens het bezoek te situeren!

TOINE ontdekt zijn kamer

"[...] Het was een lang vertrek met tongewelf dat witgekalkt was. Het leek op een kelder of een grote oven [...]. Twee kleine venstertjes die op het binnenplein uitgaven, brachten enig licht in de zaal. In het midden stonden drie tafels die op een werkbank leken en beladen waren met allerlei eigenaardige huishoudartikelen: pannetjes gemaakt met een blikken doos en

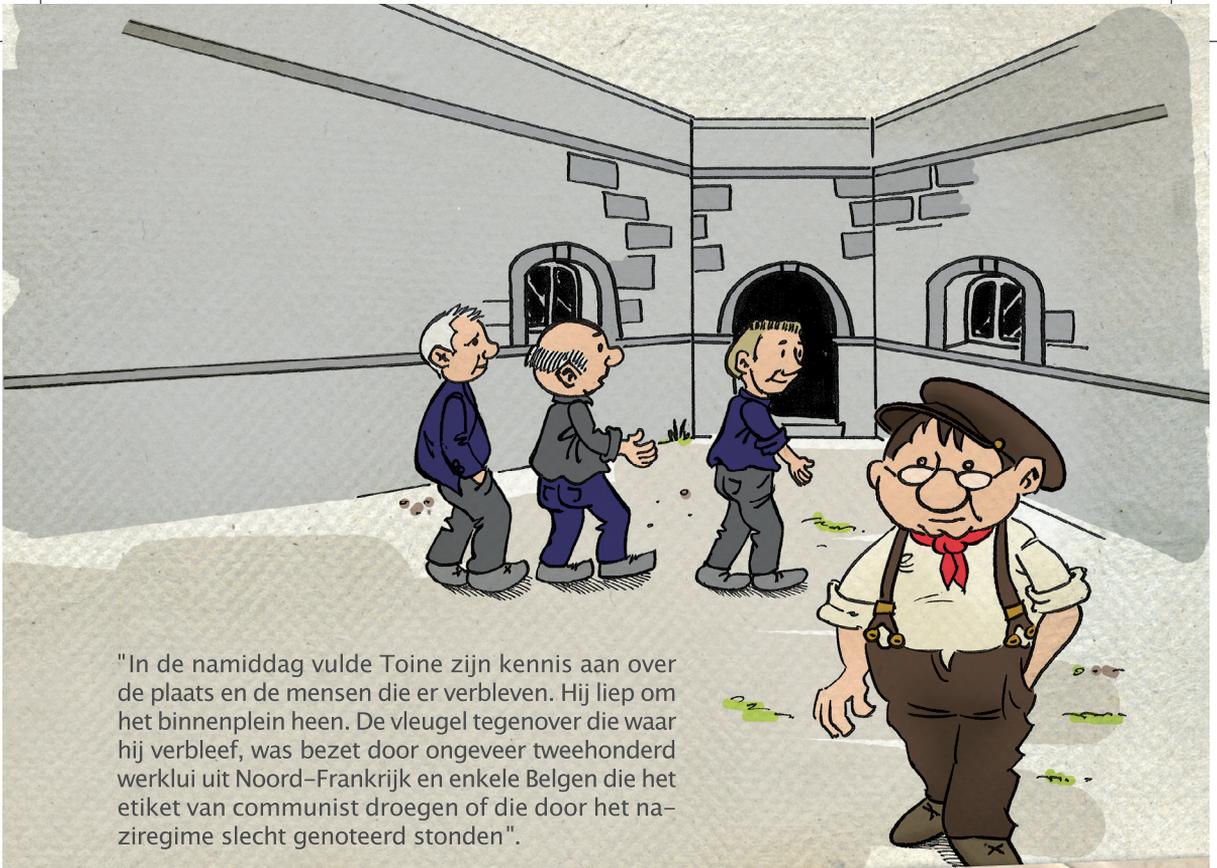
een gewrongen ijzeren draad, geblutste campingkookpannen, sardineblikjes die als asbak dienden, een koffiefilter gemaakt met een oude vod die op een gekerfde beker is vastgezet, een opwarmplaat gemaakt met een kaars die in een blikken steelpan staat [...]. En rond de tafel vijftientwintig à dertig matrassen die op de vloer naast elkaar liggen dwars tegen de muren".

Vraag

Vind in de tekening van de kamer de voorwerpen die Toine in de tekst opnoemt. Omcirkel ze en vind de indringer.

Wat zou jij meegenomen hebben?

"In de namiddag vulde Toine zijn kennis aan over de plaats en de mensen die er verbleven. Hij liep om het binnenplein heen. De vleugel tegenover die waar hij verbleef, was bezet door ongeveer tweehonderd werklui uit Noord-Frankrijk en enkele Belgen die het etiket van communist droegen of die door het naziregime slecht genoteerd stonden".

In het Fort waren verschillende categorieën gevangenen. Dit wordt in de eerste zaal van de museumruimte uitgelegd.

Noem een vertegenwoordiger van iedere categorie op:

1. Franse gevangenen:
2. Gearresterden van *Sonnewende*:
3. Gijzelaars:
4. Weerstanders:

Tot welke categorie behoort Toine volgens jou?

de WANDELING

Twijfel je? Doe beroep op de panelen!

Het dagelijks leven in het Fort

"De gewoonte van het huis [...] een bolletje zwart brood ongeveer een vuist dik, een beetje jam of margarine en vier klontjes suiker. Daarbij mochten de gevangenen "koffie" uit een vat scheppen, het is te zeggen een bruinachtige ersatz [...] bijna zoveel ze wilden. 's Middags was het stampot, min of meer eetbaar voer [...]. Vooral gemaakt met wortelen, koolrapen,

soms een stukje aardappel en sommige dagen, met een beetje geluk, kon de ene of andere gevangene een heel klein stukje soepvlees opvissen [...]. Om vier uur kwam het vat "koffie" terug opdagen. Punt, dat was alles tot 's anderendaags 's morgens."

Andere gevangenen hebben hun leven in het Fort beschreven. Je kunt hun getuigenissen in de museumruimte vinden.

Neem je potlood!

Vul de kommen en baseer je op de beschrijving die Toine geeft. Vergelijk je tekening met die van Walter Delsat.

TOINE wordt bevrijd!

"In het fort verlopen de dagen zonder veel variatie in het programma. Groepen vertrokken, bevrijd op een goede morgen of 's middags of bij valavond [...]. Maar toch liep het gebouw nooit leeg. Als twee gelukkigen vertrokken, kwamen er drie minder gelukkigen weer binnen [...].

Het kon op dat moment tien uur zijn. Het was een mooie februaridag [...]. De man met de dikke zolen was er met twee fiches in de hand [...]. Tien minuten later gingen Toine en de pastoor met hun valies buiten, ze waren vrij! Op het ogenblik dat het hek van de eerste poterne¹ openging, keerden ze zich om, om een laatste blik te werpen op het akelige kot waar ze zoveel van henzelf hadden nagelaten en om hun lotgenoten een laatste maal te groeten en ze met een benauwd hart achter te laten [...]."

Cijfers

Je hebt portretten van de 9 gevangenen gezien...

Hoeveel werden er bevrijd?
.....

Hoeveel werden er weggevoerd?
.....

Hoeveel zijn er niet naar huis weergekeerd?
.....

Je vindt het antwoord in de zaal.

¹ Poterne: poort in de muur van een vesting.

ANDEREN WORDEN weggevoerd...of te recht gesteld

"De herinnering die Toine met de meeste emotie aanhaalt, is die van een nacht in de eerste helft van januari 1943 [...]. Op het einde van de gang gaat een deur open [...]. De Duitsers die voorbijgingen, waren in dit gevang niet gekend. Zwaar-gewapend, gehelmd [...]. De zware laarzen kraakten en een stoet trok door de smalle gang [...]. Op kop liepen vier Duitsers met de dood in het oog [...] daarna zes ongelukkige, doods-bleke gevangenen, twee per twee geketend. Het waren werkmannen [...]. Er waren twee broers [...] bij deze stumpers [...]. 's Anderendaags in de avond [...] werden kranten naar het fort gebracht. Op de voorpagina liet de bezet-tende autoriteit aan de bevolking weten dat de zes "terroristen" [...] voor de wapens werden ge-plaatst. [...]. Ze werden in Luik geëxecuteerd".

Twee broers

Vind in de museumruimte de foto's van de twee broers waarover Toine spreekt.

Hoe heten zij?

.....

Waarom werden zij gearresteerd?

.....

Waren zij echt schuldig?

.....

De oplossing springt in het oog!

Vragen

Twee zalen in de museumruimte lichten het dagelijks leven van de bevolking toe tijdens de Tweede Wereldoorlog. Bekijk goed de panelen en beantwoord de vragen:

1. JUIST OF FOUT?

- > De bevolking is gelukkig en goed gevoed.
- > De pers is gecensureerd en dient de nazipropaganda.
- > Het meest gebruikte vervoermiddel is de fiets.
- > Op school wordt er gewoon verder lesgegeven.
- > 's Avonds is het druk op de goed verlichte straten.

JUIST - FOUT
 JUIST - FOUT
 JUIST - FOUT
 JUIST - FOUT
 JUIST - FOUT

2. WAT BEN IK ?

- > Mijn eerste is een wapen dat kan ontploffen.
- > Mijn tweede is een plaats waar je heen gaat om iets te drinken.
- > Mijn derde toont aan dat je psychisch achteruitgegaan bent.
- > Mij geheel heeft op 18 augustus 1944 veel schade berokkent in Huy.

Antwoord:

3. VOORBEELDEN

*Waaraan besteden de mensen hun vrije tijd?
Geef drie voorbeelden:*

- >
- >
- >

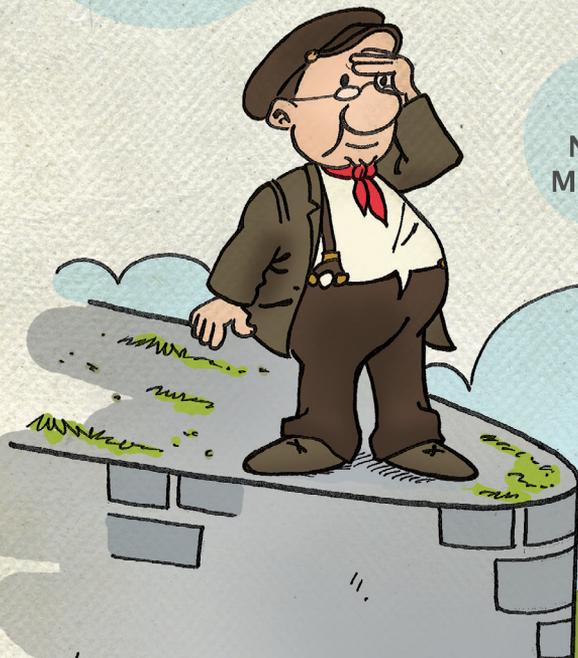
HET DAGELIJKS LEVEN van de bevolking

Wist je dat?
Het voedsel gerantsoeneerd en weinig gevarieerd was.

PANORAMA

Klim tot op het panorama
en loop rond.

Neem de stad waar, aan de
Maaskant en aan de kant van
het centrum (Markt).

Vraag

Wat had Toine niet kunnen zien?
Vink de goede antwoorden aan.

- De kerncentrale
- De collegiale kerk
- Het stadhuis
- Het shopping center Batta
- De kabelbaan
- De overblijfsels van de omwallingen (stadsmuren)

Let op! Geef blijk van gezond verstand!

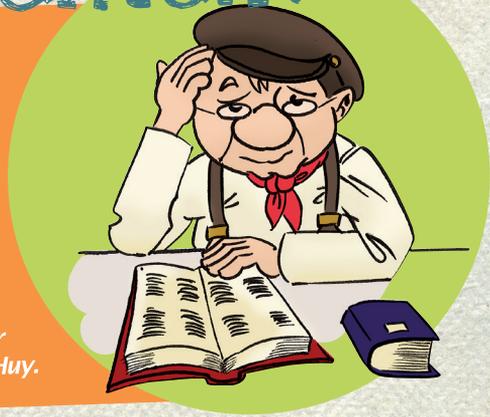

Orden even je gedachten!

Nu ken je de geschiedenis van Toine, burgemeester van Trignolles, dorp weinig vatbaar voor de nazi-concepties.

Je weet nog wel dat België tussen 1940 en 1944 "bezet" was. De Belgische regering was naar Londen gevlucht en de steden en gemeenten moesten zich aan de Duitse richtlijnen onderwerpen.

De woorden hieronder moeten in de oorlogscontext geplaatst worden en meer bepaald in die van het leven in het Fort van Huy.

1. Geallieerden

2. Collaboratie

3. Communisme

4. Democratie

5. Deportatie

6. Dictatuur

7. Bezetter

8. Gijzelaar

9. Weerstand

10. Nazisme

- Regeringsvorm waarin de burger rechten en vrijheden heeft, hij neemt deel aan het beheer door tussenkomst van zijn afgevaardigden.
- Vrijwillig en actief deelnemen aan de beslissingen van de Duitse bezetter.
- Persoon gearresteerd uit wraak of die verdacht wordt tegen de Duitse bezetter te handelen.
- Regeringsvorm waarin de autoriteit haar wil doordrijft en geen rekening houdt met de mening van de burgers.
- Enige partij onder leiding van Hitler tussen 1933 en 1945 in Duitsland toegelaten.
- Internationale beweging die de macht aan het volk geeft dankzij een unieke partij die de gelijkheid onder de mensen voorschrijft. De aanhangers waren, vanaf 1940, bij de eerste slachtoffers van het naziregime.
- Tijdens de Tweede Wereldoorlog hadden de troepen van de Verenigde Staten, Frankrijk, Groot-Brittannië, Rusland en België een alliantie aangegaan.
- Burgerlijk gewapend verzet tegen de Duitse bezetter.
- Tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben de Duitsers het Belgisch territorium bezet. De Duitse autoriteit heeft beslist de functies van de Belgische autoriteit te bekleden.
- Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden mensen overgebracht
 - naar nazi-concentratiekampen: het waren weerstanders en gijzelaars, om politieke redenen gearresteerd.
 - naar nazi-exterminatiekampen: het waren Joden en Zigeuners, vanwege hun "ras" gearresteerd.

Dankzij Toine ken je nu de geschiedenis van het Fort.
Tot binnenkort!

Wie was Arthur Masson?

Hij werd op 22 februari 1896 geboren in Rièzes-lez-Chimay. Zijn vader was douanebeambte. Arthur Masson brengt dan ook zijn jeugd langs de grens door. Na zijn studies in de Letteren aan de Universiteit van Leuven, wordt hij leraar aan het Atheneum en de Normalschool van Nivelles (1922–1946). Hij vestigt zich dan ook in deze stad. Daar start hij met het schrijven van Toine Culot. Op 16 december 1942 wordt hij gearresteerd en in het Fort opgesloten samen met een honderdtal gijzelaars tengevolge van een aanslag tegen een collaborateur. Op 17 februari 1943 wordt hij vrijgelaten. De romanschrijver haalt deze periode van zijn leven duidelijk aan in *Toine dans la Tourmente*¹. Uitgegeven in 1946 levert dit werk een verrassende getuigenis

over de jaren van de nazi-bezetting. In juli 1956 gaat Arthur Masson in Namur wonen waar hij op 28 juli 1970 sterft.

Het personage van Toine

In 1938 schiept Arthur Masson de figuur van Toine Culot die hem bekendheid zal verwerven. Hij schrijft een dertigtal romans waarin het Waals dialect op subtiële wijze wordt verwerkt. Hij haalt vooral emotie, vriendschap en hartsrijkdom aan. Hij bezingt de Ardennen, beschrijft het leven van de gewone mens en in de dorpen met humor maar ook met diepzinnigheid. Daarom werd hij de “Belgische Pagnol” genoemd. De vijf romans die over de figuur Toine Culot handelen, vormen een geheel dat de “Toinade” wordt genoemd. Deze serie heeft tijdens de Tweede Wereldoorlog een generatie Walen vermaakt.

Nuttige inlichtingen

Fort en gedenkteken – Musea van Huy
20 rue Vankeerberghen, 4500 Huy

Tel.: 085.21 78 21 (ext. 830)

085.23.24.35

www.huy.be – fort@huy.be

Conceptie Stad Huy

Illustraties: Philippe Grignard

Graphisme: Elise Latinne

Vertaling: Jeannine Richel

¹ Tourmente: kwellung, marteling, moeilijkheid, rompslomp, ...

fort & gedenkteken www.huy.be

Musea van Huy